

Novela školského zákona

V únoru 2015 Poslanecká sněmovna schválila návrh novely školského zákona a některých dalších zákonů (zákona o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením, zákona o ochraně veřejného zdraví, zákona o specifických zdravotních službách, zákona o pedagogických pracovnících). V témže měsíci byl návrh novely doručen Senátu. Cílem článku je okomentovat nejdůležitější momenty uvedeného návrhu novely.

První část článku je věnována navrhované novele obecných ustanovení školského zákona, ustanovení spojených s poskytováním předškolního a základního vzdělávání.

Podle návrhu má novela nabýt účinnosti prvním dnem kalendářního měsíce následujícího po dni jejího vyhlášení. Některá ustanovení novely mají nabýt účinnosti 1. 9. 2015 nebo 1. 9. 2016. Tyto případy nabytí účinnosti jsou v textu článku zdůrazněny.

NAVRHOVANÉ ZMĚNY OBECNÝCH USTANOVENÍ ŠKOLSKÉHO ZÁKONA

Přehled obecných ustanovení, kterých se dotýká návrh novely

Orientaci v navrhovaných změnách pomůže výčet ustanovení, kterých se návrh novely školského zákona dotýká. Návrh novely školského zákona mění znění následujících ustanovení: § 8 Právní postavení škol a školských zařízení, § 13 Vyučovací jazyk, § 15, § 16 Podpora vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, § 16a Poradenská pomoc školského poradenského zařízení, § 16b Revize, § 17 Vzdělávání nadaných dětí, žáků a studentů, § 19, § 20, § 27 Učebnice, učební texty, školní potřeby, § 30, § 32 a § 32a.

Nejzásadnější navrhované změny jsou spojeny se vzděláváním dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami (§ 16, § 16a, § 16b).

Podpora vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami (§ 16)

Návrh novely školského zákona i nadále používá pojem „speciální vzdělávací potřeby“, mění se však definice uvedeného pojmu.

Dítě, žák a student se speciálními vzdělávacími potřebami již není dítě, žák a student vymezený pomocí určitého hendikepu, tj. dítě, žák a student zdravotně postižený, zdravotně znevýhodněný nebo sociálně znevýhodněný.¹ Nově se dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření.

Podpůrná opatření jsou obecně definována jako nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách, odpovídají zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta.

Navrhovaná novela zakotvuje právo dítěte, žáka nebo studenta se speciálními vzdělávacími potřebami na bezplatné poskytování podpůrných opatření školou a školským zařízením. Přitom zásada bezplatnosti podpůrných opatření se chápe jako zásada všeobecná a vztahuje se na školy a školská zařízení všech zřizovatelů. Tam, kde jsou vzdělávání a školské služby poskytovány za úplatu, nesmí uplatňování podpůrných opatření být důvodem pro zvýšení úplaty hrazené příjemcem (nebo za příjemce) podpůrných opatření.

Navrhovaná novela vypočítává devět druhů podpůrných opatření („podpůrná opatření spočívají v...“). Současně konstatuje, že konkrétní výčet podpůrných opatření bude upraven prováděcí vyhláškou.

V souvislosti s uvedenými druhy podpůrných opatření je účelné zdůraznit:

* „Úpravy obsahu vzdělávání“ [§ 16 odst. 2 písm. b)] jsou úpravami, které se nedotýkají očekávaných výstupů dle příslušného vzdělávacího programu ani nevyžadují povolení individuálního vzdělávacího plánu. Do úprav obsahu vzdělávání patří např. výuka předmětů speciálně pedagogické péče, která je v zákoně i výslovně uvedena.

* Podpůrné opatření spočívající v úpravě očekávaných výstupů vzdělávání je podpůrným opatřením podle § 16 odst. 2 písm. e). Toto podpůrné opatření může spočívat ve snížení očekávaných výstupů (např. zařazení žáka do programu základní školy speciální nebo do vzdělání podle přílohy rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání upravené pro žáky s lehkým mentálním postižením), a proto musí být podloženo doporučením školského poradenského zařízení a písemným informovaným souhlasem žáka nebo zákonného zástupce.

* Jestliže bude úprava očekávaných výstupů vzdělávání spočívat pouze v úpravě rozložení učiva do ročníků, lze podpůrné opatření provádět i v individuálním vzdělávacím plánu [§ 16 odst. 2 písm. f)]. Také v tomto případě musí být podpůrné opatření podloženo doporučením školského poradenského zařízení a písemným informovaným souhlasem žáka nebo zákonného zástupce.

* Ustanovení § 16 odst. 2 písm. g) umožňuje podpůrné opatření v podobě využití asistenta pedagoga. Využití asistenta pedagoga bude nově podmíněno souhlasem krajského úřadu, popř. ministerstva pouze v případě, že z důvodu využití asistenta pedagoga bude požadováno navýšení finančních prostředků poskytovaných na činnost školy ze státního rozpočtu. Bude-li funkce asistenta pedagoga financována z jiných zdrojů, nebude souhlas krajského úřadu, popř. ministerstva vyžadován (§ 16 odst. 9).

* Nově se v ustanovení § 16 odst. 2 písm. h) vyčleňuje jako podpůrné opatření využití dalšího pedagogického pracovníka, tlumočnicka českého znakového jazyka, prepisovatele pro neslyšící nebo možnosti působení osob poskytujících dítěti, žákovi nebo studentovi po dobu jeho pobytu ve škole nebo školském zařízení podporu podle zvláštních právních předpisů (tj. zejména osobního asistenta).

* V textu § 16 odst. 2 navrhované novely schválené Poslaneckou sněmovnou již není uvedeno podpůrné opatření spočívající v zařazení dítěte, žáka nebo studenta do školy nebo třídy zřízené pro děti, žáky nebo studenty se zdravotním postižením [ve vládním návrhu § 16 odst. 2 písm. i)]. Návrh novely zákona stanoví, že podpůrná opatření se člení do pěti stupňů podle organizační, pedagogické a finanční náročnosti. Zařazení podpůrných opatření do jednotlivých stupňů upraví prováděcí vyhláška.

Odlíšná pravidla uplatnění podpůrných opatření v prvním stupni a podpůrných opatření ve vyšších stupních spočívají v následujícím:

* Podpůrná opatření prvního stupně uplatňuje škola nebo školské zařízení i bez doporučení školského poradenského zařízení.

* Podpůrná opatření druhého až pátého stupně lze uplatnit pouze s doporučením školského poradenského zařízení. Škola nebo školské zařízení může místo doporučeného podpůrného opatření přijmout po projednání s příslušným poradenským zařízením a s předchozím písemným informovaným souhlasem zletilého žáka, studenta nebo zákonného zástupce dítěte nebo žáka jiné podpůrné opatření stejného stupně, pokud to neodporuje zájmu dítěte, žáka nebo studenta.

* Podmínkou poskytování podpůrného opatření druhého až pátého stupně školou nebo školským zařízením je vždy předchozí písemný informovaný souhlas zletilého žáka, studenta nebo zákonného zástupce dítěte nebo žáka.

* Škola nebo školské zařízení přestane poskytovat podpůrné opatření druhého až pátého stupně po projednání se zletilým žákem, studentem nebo zákonnými zástupci dítěte nebo žáka, pokud z doporučení školského poradenského zařízení vyplývá, že podpůrné opatření již není nezbytné. Návrh novely zákona nově obsahuje upřesňující ustanovení spojená s poskytováním podpůrných opatření při vzdělávání neslyšících a hluchoslepých dětí, žáků a studentů. Ustanovení § 16 Podpora vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami má nabýt účinnosti 1. 9. 2016.

Souvislost § 16 s problematikou zdravotního hendikepu

Nutným doplněním § 16 navrhované novely školského zákona jsou informace týkající se problematiky zdravotního hendikepu.

V návrhu novely školského zákona se upouští od definice zdravotního postižení. Okruh žáků, kterým zdravotní hendikep aktivuje nárok na určité podpůrné opatření nebo způsob jeho poskytování [např. bezplatné poskytování učebnic a učebních textů se schvalovací doložkou MŠMT žákům, kteří se vzdělávají na střední škole nebo základní škole dle § 27 odst. 4 a odst. 6; základní vzdělávání, které trvá deset let dle § 46 odst. 3; stanovení podmínek a konání maturitní zkoušky dle § 81 odst. 11 písm. d) školského zákona], je však nadále vymezen pomocí zdravotního hendikepu.

Stejně tak je nadále vymezen pomocí zdravotního hendikepu okruh dětí nebo žáků, pro které zdravotní hendikep vyvolává jiné zákonem stanovené důsledky (např. přijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání podle § 34 odst. 6, povolení pokračování v základním vzdělávání podle § 55 odst. 2, uvolnění žáka střední školy z provádění určitých činností podle § 67 odst. 2, bezúplatné vzdělávání dítěte ve veřejné mateřské škole dle § 123 odst. 2 školského zákona). To znamená, že v těchto případech se navrhovaná novela zákona odkazuje na ustanovení § 16 odst. 9, který v textu uvádí děti, žáky a studenty s mentálním, tělesným, zrakovým nebo sluchovým postižením, závažnými vadami řeči, závažnými vývojovými poruchami učení, závažnými vývojovými poruchami chování, souběžným postižením více vadami nebo autismem. Jak již bylo uvedeno, ustanovení § 16 má nabýt účinnosti 1. 9. 2016. Proto i ustanovení § 16 odst. 9 a na něj se odkazující ustanovení [např. § 27 odst. 4 a odst. 6, § 46 odst. 3, § 81 odst. 11 písm. d), § 34 odst. 6, § 67 odst. 2, § 123 odst. 2] mají nabýt účinnosti 1. 9. 2016.

Souvislost § 16 a přechodných ustanovení návrhu novely zákona

Návrh novely školského zákona mimo jiné stanoví tzv. přechodná ustanovení. Jedno z přechodných ustanovení (čl. II bod 1) upravuje postup ředitele školy, ve které jsou třídy zřízené pro děti, žáky nebo studenty podle § 16 odst. 9 školského zákona (tj. zřízené pro děti, žáky nebo studenty s mentálním, tělesným, zrakovým nebo sluchovým postižením, závažnými vadami řeči, závažnými vývojovými poruchami učení, závažnými vývojovými poruchami chování, souběžným postižením více vadami nebo autismem).

Jestliže se v takové třídě vzdělávají děti, žáci nebo studenti neuvedení v § 16 odst. 9 školského zákona a jsou zařazeni do třídy zřízené pro děti, žáky nebo studenty podle § 16 odst. 9 školského zákona, ředitel školy uvede jejich zařazení do tříd do souladu se školským zákonem nejpozději k 1. září 2016.

Není-li možné zařadit takové dítě, žáka nebo studenta do první třídy, ve které se nevzdělávají děti, žáci nebo studenti uvedení v § 16 odst. 9 školského zákona v rámci téže školy, ředitel školy o tom bez zbytečného odkladu písemně uvědomí zákonného zástupce dítěte nebo žáka, nebo zletilého žáka nebo studenta a poskytne součinnost a metodickou pomoc k zajištění nejvhodnějšího způsobu vzdělávání, a to nejpozději do 31. května 2016.

Poradenská pomoc školského poradenského zařízení (§ 16a)

Nový § 16a upravuje činnosti školského poradenského zařízení v souvislosti s poskytováním podpůrných opatření žákům se speciálními vzdělávacími potřebami.

Školské poradenské zařízení poskytne poradenskou pomoc dítěti, žákovi, studentovi nebo zákonnému zástupci dítěte nebo žáka na základě:

* jeho žádosti nebo

* rozhodnutí orgánu veřejné moci podle jiného právního předpisu (tj. soudu nebo příslušného orgánu sociálněprávní ochrany dětí).

Pokud to vyžaduje zájem dítěte nebo nezletilého žáka, má škola nebo školské zařízení povinnost zákonnému zástupci dítěte nebo nezletilého žáka doporučit, aby vyhledal pomoc školského poradenského zařízení. Návrh novely zákona předpokládá, že zákonný zástupce nemusí být vždy schopen poznat, že je takový postup zapotřebí a v zájmu dítěte.

Pokud zákonný zástupce doporučení nerespektuje, a hrozí-li v důsledku neposkytnutí poradenských služeb dítěti nebo žákovi vážná újma, vyplývá z § 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění, že je škola povinna o tom informovat orgán sociálně-právní ochrany dětí. Dále jsou návrhem novely zákona upraveny výstupy poradenské činnosti, tj. zpráva a doporučení.

Ve zprávě školské poradenské zařízení uvede skutečnosti podstatné pro doporučení podpůrných opatření. Zprávu školské poradenské zařízení poskytne tomu, komu je poskytována poradenská činnost. Současně se nevylučuje, aby zprávu poskytnul škole dle vlastního uvážení zletilý žák nebo zákonný zástupce dítěte nebo nezletilého žáka.

V doporučení školské poradenské zařízení uvede závěry vyšetření a podpůrná opatření prvního až pátého stupně, které odpovídají zjištěným speciálním vzdělávacím potřebám a možnostem dítěte, žáka nebo studenta, a to včetně možných kombinací a variant podpůrných opatření a způsobu a pravidel jejich použití při vzdělávání. Školské poradenské zařízení poskytne doporučení:

* tomu, komu je poskytována poradenská pomoc,

* škole nebo školskému zařízení, v němž se dítě, žák nebo student vzdělává; návrh novely zákona vychází z předpokladu, že nelze ponechat pouze na libovůli zákonného zástupce, zda doporučení škole předá; předání doporučení poradenským zařízením škole má být automatické, neboť škola ani nemusí tušit, že doporučení existuje a že by si je měla vyžádat;

* soudu nebo orgánu sociálně-právní ochrany dětí (povinně bez vyžádání, nebo pokud si to orgán sociálněprávní ochrany dětí písemně vyžádá).

Návrh novely zákona také upravuje pojistku proti pochybením školy při nakládání s doporučením školského poradenského zařízení. Jestliže má zletilý žák, student nebo zákonný zástupce dítěte nebo žáka pochybnost o tom, že škola nebo školské zařízení postupuje v souladu s doporučením školského poradenského zařízení, může řediteli školy nebo školského zařízení navrhnout, aby s ním případ projednal za účasti pověřeného zaměstnance příslušného školského poradenského zařízení. Ředitel je povinen jednání bez zbytečného odkladu svolat.

Ustanovení § 16a Poradenská pomoc školského poradenského zařízení má nabýt účinnosti 1. 9. 2016.

Je vhodné zdůraznit, že text § 16a návrhu zákona schváleného Poslaneckou sněmovnou neobsahuje kontroverzní ustanovení kritizované veřejnou ochránkyní práv.²

Revize (§ 16b)

Podle nového ustanovení § 16b budou zprávy a doporučení školského poradenského zařízení podléhat revizi.³ Revizi má provádět Národní ústav pro vzdělávání.

O revizi zprávy může požádat dítě, žák, student nebo zákonný zástupce do 30 dnů ode dne, kdy zprávu obdržel. O revizi doporučení může požádat do 30 dnů ode dne, kdy doporučení obdržel:

* dítě, žák, student nebo zákonný zástupce,

* škola, školské zařízení,

* orgán veřejné moci, který svým rozhodnutím uložil zákonnému zástupci dítěte nebo žáka, dítěti, žákovi nebo studentovi povinnost využít odbornou poradenskou pomoc ve školském poradenském zařízení.

Dále může požádat o revizi doporučení i Česká školní inspekce.

V rámci revize Národního ústavu pro vzdělávání:

* posoudí žádost o revizi,

* posoudí zprávu nebo doporučení,

* pokud je to nezbytné k naplnění účelu revize, prověří se souhlasem zletilého žáka nebo studenta nebo zákonného zástupce dítěte nebo žáka vzdělávací potřeby a možnosti dítěte, žáka nebo studenta; aby se vyšlo vstříc dětem a rodinám dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, revizní vyšetření nebude probíhat v Praze (v sídle Národního ústavu pro vzdělávání), ale v místě sídla školského poradenského zařízení, které vydalo zprávu nebo doporučení.

Národní ústav pro vzdělávání vydá o výsledku posouzení revizní zprávu, a to do 60 dnů od obdržení žádosti. Revizní zpráva může obsahovat i novou zprávu nebo doporučení podpůrných opatření. V tomto případě revizní zpráva nahrazuje revidovanou zprávu nebo doporučení.

Revizní zpráva se zasílá:

* dítěti, žákovi, studentovi nebo zákonnému zástupci v plném rozsahu,

* příslušnému školskému poradenskému zařízení v plném rozsahu,

* škole nebo školskému zařízení, a to s vyloučením údajů, které jsou pouze obsahem zprávy školského poradenského zařízení,

* orgánu sociálně-právní ochrany dětí, jestliže orgán sociálně-právní ochrany dětí o poskytnutí doporučení žádal, a to v rozsahu poskytnutého doporučení.

Současně návrh novely školského zákona zakotvuje presumpci správnosti zprávy a doporučení školského poradenského zařízení. To znamená, že do vydání revizní zprávy se postupuje podle původního doporučení a zprávy vydaných školským poradenským zařízením.

Ustanovení § 16b Revize má nabýt účinnosti 1. 9. 2016.